

Παιδαγωγικές γραμματικές: Η γραμματική για την Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού

Μαριάνθη Οικονομάκου, Εμμανουήλ Σοφός

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μέρος ενός πλαισίου κλιμακωτών παιδευτικών δράσεων που ξεκίνησαν το 2012 στο πλαίσιο των πρακτικών ασκήσεων του Π.Τ.Δ.Ε. και των επιμορφωτικών σεμιναρίων του Διδασκαλείου «Α. Δελμούζος» του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Με στόχο την ανάδειξη ζητημάτων που σχετίζονται με τη γλωσσική διδασκαλία στην Α/βάθμια εκπαίδευση και την επίτευξη ουσιαστικότερης διασύνδεσης των σχολικών μονάδων με το χώρο του πανεπιστημίου επιχειρήθηκε έτσι μια πρώτη διερεύνηση στο πεδίο ώστε να προσδιοριστούν θεματικές προς περαιτέρω επεξεργασία ενότητες. Από τη μελέτη του συνόλου των προτάσεων που κατατέθηκαν από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, Μέντορες ή επιμορφούμενους, διαφάνηκε η αναγκαιότητα περαιτέρω εξοικείωσης των δασκάλων με τα μεθοδολογικά εργαλεία της σχολικής γραμματικής για την Ε΄ και Στ΄ τάξη (Φιλιππάκη et al, 2011).

Υπό το βάρος και των μη εμπεριστατωμένων θέσεων ή και αντιδράσεων που κατά καιρούς διατυπώνονταν για μεμονωμένα σημεία του έργου (Αργυρόπουλος 2012), πραγματοποιήθηκαν έτσι, σε συνεργασία και με τους Σχολικούς Συμβούλους Δωδεκανήσου, συναντήσεις με εκπαιδευτικούς των δυο μεγαλύτερων τάξεων κατά τη διάρκεια των οποίων αναπτύχθηκε ένας ουσιαστικός διάλογος για τη θέση εν γένει της γραμματικής στη γλωσσική διδασκαλία. Τα επιμέρους συμπεράσματα που προέκυψαν κατέδειξαν παράλληλα συγκεκριμένες τάσεις για τον τρόπο και τον βαθμό αξιοποίησης του συγκεκριμένου εγχειριδίου κατά την πρώτη περίοδο υιοθέτησής του και λειτούργησαν ως πυλώνας για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση τον Σεπτέμβριο του 2014 ποιοτικής έρευνας με βασικό πλέον στόχο την αξιολόγηση από μέρους των εκπαιδευτικών της αποτελεσματικότητάς του.

1. Στόχοι και μεθοδολογία της έρευνας

Στην έρευνα, που πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2014, συμμετείχαν εθελοντικά 42 εκπαιδευτικοί, 16 άντρες και 26 γυναίκες, από 16 συνολικά δημοτικά σχολεία της πόλης της Ρόδου και της ευρύτερης περιοχής. Οι

δάσκαλοι στους οποίους επιδόθηκε ερωτηματολόγιο είχαν στο σύνολό τους αναλάβει κατά το σχολικό έτος 2013-4 τις δυο μεγαλύτερες τάξεις και η πλειοψηφία ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 30 με 40 ετών. Η κατανομή του δείγματος σε ηλικιακές ομάδες (26 εκπαιδευτικοί ηλικίας 30 με 40 και 16 από 40 μέχρι 50+ αντίστοιχα) αποτέλεσε σημαντική μεταβλητή, καθώς κρίθηκε σκόπιμη η διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζει η διδακτική εμπειρία στη διαμόρφωση γλωσσικών στάσεων και στην υιοθέτηση ανάλογων διδακτικών πρακτικών.

Μέσω της καταγραφής των αναστοχαστικών αντιλήψεων εκπαιδευτικών της Ε' και Στ' Δημοτικού επιχειρήθηκε η άντληση συμπερασμάτων σε σχέση με τη συνεισφορά εν γένει της γραμματικής στη γλωσσική διδασκαλία (Φιλιππάκη 2001), η εξέταση της θέσης που καταλαμβάνει στην καθημερινή πρακτική, αλλά και η σφαιρική αποτίμηση των παιδαγωγικών αρετών του νέου εγχειριδίου (Φιλιππάκη et al, 2011). Ειδικότερα, έμφαση δόθηκε στα καινοτόμα χαρακτηριστικά του, στον εντοπισμό δυσκολιών ή αδυναμιών που παρουσιάζονται κατά τη διδασκαλία δεδομένων γραμματικών φαινομένων ή δομών, αλλά και στη διατύπωση εναλλακτικών διδακτικών προτάσεων ή προσεγγίσεων. Για την κριτική αποτίμηση υιοθετήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου που περιελάμβανε δύο διακριτές θεματικές ενότητες: την αξιολόγηση μέσω της κλίμακας likert διαφορετικών χαρακτηριστικών της *παιδαγωγικής γραμματικής* (Μιχάλης, 2011: 621) ως μέσου καλλιέργειας της γλωσσικής και της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών/τριων (Cowan 2008: 31-32) και τη διερεύνηση, μέσω και ανοιχτού τύπου ερωτημάτων, του πλαισίου αξιοποίησής της στη σχολική τάξη.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

Στο πρώτο τμήμα της μελέτης εξετάστηκαν αξιολογικά κριτήρια παιδαγωγικών κανόνων (Harmer 2007: 225, Odlin 1994: 76-83), όπως η περιγραφική ακρίβεια και η ερμηνευτική απλότητα (Γεωργαφέντης et al, 2011: 85, Φιλιππάκη et al, 2011: 5) με έμφαση στην επιτυχή σύνδεση τύπων και λειτουργιών, στη χρήση οικείων όρων τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους μαθητές/τριες και στην αποτελεσματική και επαρκή χρήση παραδειγμάτων αυθεντικού λόγου (Cowan 2008: 32-35). Ζητούμενο αποτέλεσε επίσης η αποτίμηση της συμβατότητας του έργου τόσο με τα αντίστοιχα γλωσσικά εγχειρίδια (Γεωργαφέντης et al, 2011: 85) όσο και το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2013). Παράλληλα, δόθηκε η δυνατότητα μέσω ερωτημάτων ανοιχτού τύπου κριτικού σχολιασμού του τρόπου παρουσίασης στη σχολική γραμματική των γλωσσικών φαινομένων, με στόχο την καταγραφή των ειδικών εκείνων σημείων που οι ερωτώμενοι

χαρακτηρίζουν με βάση την εμπειρία τους καινοτόμα ή ακόμη και δυσνόητα.

Το δεύτερο τμήμα, από την άλλη, αποσκοπώντας στην αποτύπωση πτυχών της εκπαιδευτικής πραγματικότητας επικεντρώθηκε στη διδακτική αξιοποίηση του εγχειριδίου στη σχολική τάξη με σημείο αναφοράς, αρχικά, τη συχνότητα χρήσης του, αλλά και τη διασύνδεση με διδακτικούς στόχους ή εφαρμοζόμενες πρακτικές. Στο πλαίσιο εξέτασης της συνεισφοράς του στη μεθοδολογική ανανέωση καταβλήθηκε προσπάθεια άντλησης συγκριτικών δεδομένων, ώστε να διαφανεί σε ποιο βαθμό η ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας, μέσω επιμορφωτικών προγραμμάτων ή άλλων δράσεων, συνέβαλε συν τω χρόνω στην καθιέρωσή του βιβλίου ως εγχειριδίου αναφοράς τόσο για τον εκπαιδευτικό όσο και για τον μαθητή/τρια (Φιλιππάκη et al, 2011: 5). Συγχρόνως, ευνοήθηκε η κατάθεση προτάσεων, μέσω ελεύθερης ανάπτυξης, για τον σχεδιασμό δράσεων που θα μπορούσαν να συντελέσουν στην ανάδειξη των καινοτόμων χαρακτηριστικών του έργου και στην ενίσχυση των διαδικασιών συνειδητοποίησης από μέρους των μικρών μαθητών/τριων του συστηματικού χαρακτήρα της γλώσσας.

3. Τα ερευνητικά δεδομένα

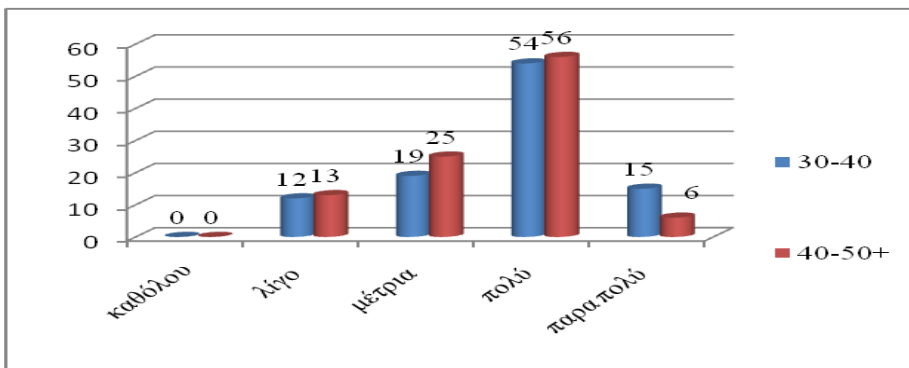
3.1. Παιδαγωγική διάσταση της γραμματικής

Η αποτίμηση της παιδαγωγικής διάστασης της σχολικής γραμματικής επικεντρώθηκε αρχικά στην αξιολόγηση από τους ερωτωμένους της *περιγραφικής της επάρκειας* και σαφήνειας. Βάσει έτσι και της ηλικιακής κατανομής προκύπτει (**Γράφημα 1**) πως η πλειοψηφία θεωρεί πολύ και πάρα πολύ επαρκή (69% και 62% για τις ηλικίες 30-40 και 40-50+ αντίστοιχα) την παρουσίαση των φωνολογικών και μορφοσυντακτικών κανονικοτήτων της γλώσσας, ενώ οι λιγότερο θετικές κρίσεις συγκεντρώνονται στην ένδειξη "μέτρια" με ποσοστά 19% και 25% αντίστοιχα. Η διαφοροποίηση στις απαντήσεις των δυο ομάδων καθίσταται εμφανής και κατά την αξιολόγηση της *περιγραφικής σαφήνειας* όπου οι θετικές κρίσεις αγγίζουν μεν από κοινού το 62% (54% και 8% και 56% και 6% αντίστοιχα για τις τιμές «πολύ» και «πάρα πολύ»), αλλά το εναπομείναν ποσοστό κατανέμεται διαφορετικά ανά ομάδα (23% και 15% και 13% και 25% για την επιλογή «μέτρια» και «λίγο» αντίστοιχα).

Οι γενικές αυτές τοποθετήσεις κρίθηκε σκόπιμο να τεκμηριωθούν κατά βούληση με τη βοήθεια ερωτήσεων ανοιχτού τύπου που αποσκοπούσαν στον εντοπισμό, από τη μια, των καινοτόμων χαρακτηριστικών του

εγχειριδίου και στην καταγραφή, από την άλλη, των σημείων που ενδεχομένως προκαλούσαν σύγχυση σε μερίδα των εκπαιδευτικών. Στα βασικά καινοτόμα χαρακτηριστικά συγκαταλέγονται έτσι, όπως προέκυψε από το πλήθος των εκφορών, ο επιστημονικός χαρακτήρας προσέγγισης των γλωσσικών φαινομένων καθώς και η παραστατική και ελκυστική για τους μικρούς μαθητές/τριες εικονογράφηση. Επισημάνθηκε, ειδικότερα, η βαρύτητα που αποδίδεται στη γλωσσική χρήση, στην επεξεργασία διαφορετικών κειμενικών ειδών (Μητσοικοπούλου 2006) και επιπέδων ύφους και στην πιο εμπειριστατωμένη μελέτη των *σχέσεων συνοχής* (Φιλίππáκη et al, 2011: 12 και 33, Halliday et al, 1976). Η παρουσίαση παράλληλα των γλωσσικών φαινομένων γίνεται με τη βοήθεια αυθεντικών παραδειγμάτων, βιωματικών διαλόγων ή κόμικς και δεν αποσκοπεί στη στείρα απομνημόνευση, όπως συνέβαινε παλιότερα σε ρυθμιστικού τύπου γραμματικές μέσω της διατύπωσης ή επιβολής αυστηρών κανόνων (Καραντζόλα, 2000). Η σαφήνεια στη διάρθρωση των ενοτήτων, ο παιγνιώδης ελκυστικός χαρακτήρας του εγχειριδίου, η παρουσία σε αυτό συγκεντρωτικών πινάκων διαπιστώνεται τέλος πως καθιστούν πιο λειτουργική τη χρήση του σε ρεαλιστικές συνθήκες.

Γράφημα 1:
παιδαγωγική επάρκεια

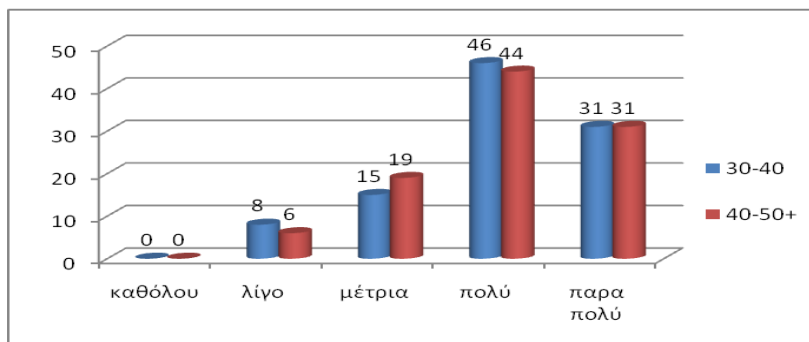
Ένα μέρος των ερωτωμένων προχώρησε βάσει και σχετικού ερωτήματος στην αναλυτική καταγραφή των σημείων που, κατά την κρίση τους, προκάλεσαν ή εξακολουθούν να προκαλούν σύγχυση ή και δυσκολία αφομοίωσης από τους μαθητές/τριες. Ειδικότερα, έγινε λόγος για δυσκολίες που εντοπίζονται στην παρουσίαση και κατά συνέπεια διδασκαλία του ρηματικού συστήματος, και ιδιαιτέρως της υποτακτικής (Φιλίππáκη et al,

2011: 144-8), ενώ παράλληλα, εκτός από την περίπτωση του τελικού ν και του τονισμού των προπαροξύτονων ουσιαστικών (Φιλιππάκη et al, 2011: 55 και 69-70), επισημαίνονται παρανοήσεις στη διάκριση τόσο των φωνηέντων και των συμφώνων όσο και των διφθόγγων (Φιλιππάκη et al, 2011: 35-6 43). Ο προσδιορισμός της λειτουργίας των *κειμενικών δεικτών* (Μεντή, 93-4) και της διάκρισης του άμεσου και του έμμεσου αντικειμένου σε επίπεδο ρηματικής δομής (Φιλιππάκη et al, 2011: 26 και 183 αντίστοιχα) φαίνεται επίσης πως αποτελούν σημεία προβληματισμού.

Η επισήμανση των δυσκολιών αυτών συνδέεται και με τις τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τον βαθμό εξοικείωσης των ιδίων και των μαθητών/τριων τους με την προτεινόμενη στο εγχειρίδιο ορολογία. Έτσι, παρόλο που το σημαντικότερο μέρος των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις ενδείξεις «πολύ» και «πάρα πολύ» (62% και 57% για τις αντίστοιχες τιμές στις ομάδες 30-40 και 40-50+ αντίστοιχα), μέρος των δασκάλων εμφανίζεται λιγότερο εξοικειωμένο με τη χρήση της μεταγλώσσας, όπως προκύπτει και από την κατανομή του εναπομείναντος 38% και 43% της κάθε ομάδας αντίστοιχα (19% και 31%, 15% και 6%, 3% και 6% για τις τιμές «μέτρια», «λίγο» και «καθόλου» αντίστοιχα). Μικρότερο βαθμό εξοικείωσης εύλογα εκτιμούν οι εκπαιδευτικοί πως εμφανίζουν οι μαθητές/τριες τους με τη μεγαλύτερη τιμή επί συνόλου να καταγράφεται στην ένδειξη «μέτρια» (38%), ενώ η επιμέρους κατανομή είναι ισόποση για τις θετικές και λιγότερο θετικές κρίσεις (31% και 31% για το «πολύ /πάρα πολύ» και το «λίγο /καθόλου»).

Στις ιδιαιτέρως θετικές πτυχές του έργου συγκαταλέγεται η επιτυχής διασύνδεση γλωσσικών τύπων ή φαινομένων με ανάλογες επικοινωνιακές λειτουργίες, αλλά η επάρκεια και ο αυθεντικός χαρακτήρας των παραδειγμάτων. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων και των δυο ομάδων (77% και 75% για την κατηγορία 30-40 και 40-50+) εκτιμά πως η παρουσίαση των γλωσσικών μορφών συνδέεται επιτυχώς σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό με την επικοινωνιακή /λειτουργική διάσταση της γλώσσας (**Γράφημα 2**), ενώ πολύ και πάρα πολύ επαρκή κρίνονται τα επεξηγηματικά των γλωσσικών φαινομένων παραδείγματα με ποσοστά 73% και 81% για τις δυο ομάδες αντίστοιχα. Και στο ερώτημα αυτό, οι λιγότερο θετικές κρίσεις συγκεντρώνονται στην ένδειξη «μέτρια» και «λίγο» (15% και 12%, 13% και 6% για τις δυο ομάδες αντίστοιχα), ενώ δεν συναντάμε εκ νέου δεδομένα στην επιλογή «καθόλου». Ενδεικτικοί είναι και οι δείκτες για τον αυθεντικό χαρακτήρα των παραδειγμάτων, καθώς εκεί οι θετικές κρίσεις αγγίζουν το 85% και 81% (λοιπές τιμές: 15% και 0%, 13% και 6% για το «μέτρια» και «λίγο» ανάλογα).

Γράφημα 2:
Επικοινωνιακή/λειτουργική διάσταση

Η τελευταία ενότητα αφορούσε την αποτίμηση της συμβατότητας του εγχειριδίου με το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2003) αλλά και με τα γλωσσικά βιβλία των αντίστοιχων σχολικών τάξεων, με στόχο την ανίχνευση του ρόλου του στην ενίσχυση του πλαισίου αρχών της *επικοινωνιακής κειμενοκεντρικής προσέγγισης* (Χατζηλουκά-Μαυρή, 2010: 115-17). Βάσει των δεδομένων του **Πίνακα 1** έτσι προκύπτει πως η φιλοσοφία της γραμματικής εναρμονίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις αρχές του ΔΕΠΠΣ, καθώς το 77% επί του συνόλου επιλέγει τις δυο θετικές αξιολογικές τιμές (73% και 81% για τις τιμές «πολύ» και «πάρα πολύ»), ενώ στις υπόλοιπες τιμές υπερτερεί σταθερά η επιλογή «μέτρια» με 15% και 13% ανά ομάδα αντίστοιχα. Ανάλογη εικόνα εμφανίζει και το ερώτημα που αφορούσε τα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας για την Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού με τη διαφορά ωστόσο πως αντίστοιχο το ποσοστό για τις επιλογές θετικής αποτίμησης εμφανίζεται μειωμένο (62% και 69%). Αξιοσημείωτο είναι πως η δεύτερη ηλικιακή ομάδα αναγνωρίζει και στις δυο περιπτώσεις -λόγω ενδεχομένως μακρότερης διδακτικής εμπειρίας- πως η νέα γραμματική εναρμονίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό με το πλαίσιο των υπολοίπων διαθέσιμων εκπαιδευτικών μέσων.

Πίνακας 1:

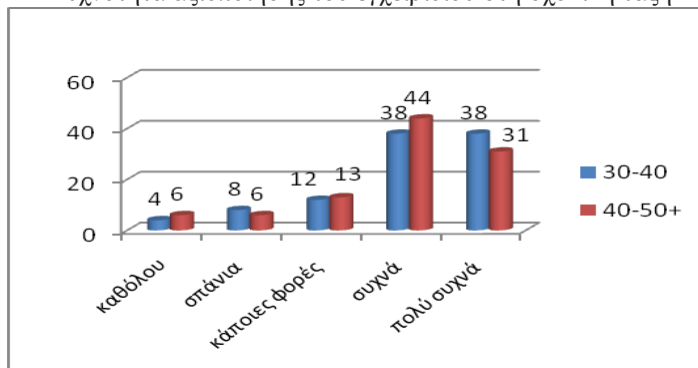
Συμβατότητα % με Δ.Ε.Π.Σ.Σ. και γλωσσικά εγχειρίδια Ε΄ και Στ΄ τάξης

		καθόλου	λίγο	μέτρια	πολύ	πάρα πολύ
ΔΕΗΠΣ	30-40	0	12	15	38	35
	40-50+	0	6	13	56	25
Εγχειρίδια	30-40	0	15	23	31	31
	40-50+	0	13	19	50	19

3.2. Διδακτικές πρακτικές και διδασκαλία της γραμματικής

Η δεύτερη θεματική ενότητα του ερωτηματολογίου αποσκοπώντας στην αποτύπωση στο μέτρο του εφικτού της εκπαιδευτικής πραγματικότητας επιχειρήσε τη διερεύνηση της θέσης που καταλαμβάνει η διδασκαλία της νέας γραμματικής στους κόλπους του γλωσσικού γραμματισμού και την αποτίμηση της μέχρι τώρα συνεισφοράς στη μεθοδολογική ανανέωση. Ειδικότερα, η καθιέρωσή της ως βιβλίου αναφοράς τόσο για τον εκπαιδευτικό όσο και για τον μαθητή/τρια κρίθηκε σκόπιμο, αρχικά, να συνδεθεί με τη συχνότητα αξιοποίησής της στη σχολική τάξη, αλλά και με αυτήν χρήσης της από τον ίδιο τον δάσκαλο για επίλυση δικών του τυχόν αποριών. Προκύπτει λοιπόν πως η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών ανατρέχει συχνά ή πολύ συχνά (38% και 31% , 44% και 25% για τις δυο ηλικιακές ομάδες αντίστοιχα) στο εγχειρίδιο για την κάλυψη προσωπικών αναγκών, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό επιλέγει τις ενδείξεις «κάποιες φορές», «σπάνια» ή «καθόλου» με τιμές κατ' αναλογία 12% και 8%, 4% και 13%, 6% και 6% για την πρώτη και τη δεύτερη ομάδα. Παράλληλα, η συχνότητα αξιοποίησης του εγχειριδίου στη σχολική τάξη χαρακτηρίζεται, όπως προκύπτει από το **Γράφημα 3**, συχνή ή πολύ συχνή από το 76% και 75% της κάθε ομάδας, ενώ σποραδικά, αναλόγως βεβαίως και των αναγκών, χρησιμοποιείται κατ' αναλογία από το 12% και 13%.

Γράφημα 3:
Συχνότητα αξιοποίησης του εγχειρίδιου στη σχολική τάξη

Καθώς όμως οι τάσεις αυτές δεν καταδεικνύουν τη δυναμική της εξελικτικής πορείας και την επίδραση άρα του βαθμού εξοικείωσης στη συχνότητα χρήση της γραμματικής, ζητήθηκε από το σύνολο των ερωτωμένων ν' αποτυπώσουν και να αιτιολογήσουν τυχόν διαφοροποιήσεις στις εφαρμοζόμενες διδακτικές πρακτικές, προτείνοντας εναλλακτικές προτάσεις βελτίωσης του επιπέδου διδασκαλίας της γραμματικής. Από τη δέσμη των σχετικών ερωτημάτων διαφάνηκε πως η αξιοποίηση των δυνατοτήτων του εγχειρίδιου βρίσκεται σε ανοδική ή σταθερή πορεία για το 60% και το 38% επί του συνόλου αντίστοιχα, ενώ μόλις το 2% που χαρακτηρίζει την πορεία αυτή φθίνουσα.

Αναφορικά με τις αλλαγές που επέφερε η καθιέρωση της νέας γραμματικής στη διδασκαλία τους, οι ερωτώμενοι εστίασαν στην τροποποίηση του τρόπου προσέγγισης των γραμματικών φαινομένων στη σχολική τάξη και στην δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών που ξεφεύγουν από συνήθεις παραδοσιακές πρακτικές (Μήτσης, 2004: 19). Ειδικότερα, αλλαγές εντοπίζονται, λόγω συν τοις άλλοις του ευχάριστου και παιγνιώδους χαρακτήρα του έργου, στη διατύπωση της στοχοθεσίας και τον σχεδιασμό επικοινωνιακών δραστηριοτήτων (Μήτσης, 2004: 260) με αποτέλεσμα την ενίσχυση των διαδικασιών επεξεργασίας διαφορετικών κειμενικών ειδών και την περαιτέρω ανάδειξη της λειτουργικής/επικοινωνιακής διάστασης της γλώσσας. Η βαρύτητα που αποδίδεται στον προφορικό λόγο και τη γλωσσική ποικιλότητα παράλληλα επιτρέπει τη συμπληρωματική χρήση επιπρόσθετων πηγών/ερεθισμάτων και τη δημιουργική διασύνδεση με τα σχολικά εγχειρίδια, καθώς το βιβλίο της γραμματικής λειτουργεί συμπληρωματικά αποτρέποντας τη στείρα απομνημόνευση γραμματικών κανόνων.

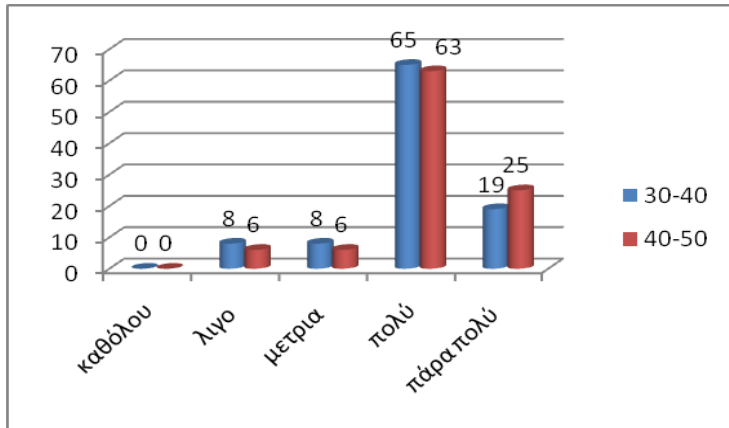
Καθοριστικής σημασίας είναι παράλληλα σε ερμηνευτικό επίπεδο τα αποτελέσματα που αφορούν τον βαθμό ικανοποίησης των εκπαιδευτικών από τις οδηγίες ή την επιμόρφωση που έλαβαν πριν να διδάξουν το συγκεκριμένο εγχειρίδιο, καθώς διαφαίνεται πως τέτοια δυνατότητα δόθηκε μόνο στο 36% των εκπαιδευτικών έναντι του πλειοψηφικού 64% που εκ των πραγμάτων αναγκάστηκε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα προχωρώντας με δική του πρωτοβουλία στην εφαρμογή ανάλογων διδακτικών δράσεων.

Αντικείμενο διερεύνησης αποτέλεσε και η αντίληψη που έχουν διαμορφώσει οι εκπαιδευτικοί για τα διδακτικά οφέλη και την αποτελεσματικότητα του εγχειριδίου στους μαθητές/τριες τους. Ο προσδιορισμός των αντιδράσεων των τελευταίων αρχικά μέσω ερωτήματος ανοιχτού τύπου κατέδειξε πως η εικονογράφηση και ο βιοματικός λόγος των παραδειγμάτων καθιστά το βιβλίο προσιτό, ευχάριστο στη χρήση και λειτουργικό. Ωστόσο, σε κάποιες απαντήσεις υπογραμμίστηκε και η δυσκολία προσέγγισης ή κατανόησης ορισμένων γραμματικών φαινομένων, γεγονός που δημιούργησε άγχος σε μερίδα μαθητών/τριων ειδικά κατά το πρώτο διάστημα υιοθέτησης της γραμματικής. Προβληματισμό επίσης προκαλεί σε κάποιες περιπτώσεις και η διαφοροποίηση που παρουσιάζει το έργο από τα λοιπά γλωσσικά εγχειρίδια σε ορισμένα του σημεία που ωστόσο δεν προσδιορίζονται με σαφήνεια.

Στο ίδιο πλαίσιο, επιχειρήθηκε στη συνέχεια με βάση ποσοτική κλίμακα η εκτίμηση από τους εκπαιδευτικούς του βαθμού αποτελεσματικότητας του εγχειριδίου τόσο στη βελτίωση του γλωσσικού επιπέδου όσο και στην κάλυψη εν γένει των αναγκών των μαθητών/τριων. Έτσι, το 65% και το 75% αντίστοιχα με επιμέρους κατανομή ανά ηλικιακή ομάδα 46% και 19%, 50% και 25% για τις επιλογές «πολύ» και «πάρα πολύ» θεωρούν ότι η νέα γραμματική ανταποκρίνεται σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό στις ανάγκες των μαθητών/τριών τους, ενώ οι ίδιες τιμές θετικής ή πολύ θετικής αποτίμησης είναι σαφώς πιο υψηλές στην περίπτωση της συνεισφοράς της γραμματικής στη βελτίωση τους του γλωσσικού επιπέδου, όπου, όπως προκύπτει από το διάγραμμα (**Γράφημα 4**), τα ποσοστά ανά ομάδα αγγίζουν 84% και 88%. Η εικόνα που έχουν διαμορφώσει οι εκπαιδευτικοί για τη συνθετότητα των αναγκών των μαθητών/τριων τους αποσαφηνίζεται περαιτέρω και από τη διασπορά που εμφανίζουν οι λοιπές τιμές και στις δυο ομάδες, καθώς από το εναπομείναν ποσοστό το 15% και 13% αντίστοιχα επέλεξε την ένδειξη «μέτρια», το 12% και 6% την ένδειξη «λίγο», ενώ σαφώς μικρότερο ποσοστό συγκεντρώνεται εύλογα στην επιλογή «καθόλου» (8% και 6% αντίστοιχα).

Γράφημα 4:

Η συνεισφορά της σχολικής γραμματικής στη βελτίωση του γλωσσικού επιπέδου των μαθητών/τριών

Στο τελευταίο τμήμα της μελέτης ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς με τη βοήθεια ερωτήματος ελεύθερης ανάπτυξης να καταθέσουν συγκεκριμένες προτάσεις βελτίωσης του πλαισίου διδασκαλίας της γραμματικής. Όσοι από αυτούς ανταποκρίθηκαν υπογράμμισαν κατά κύριο λόγο την αναγκαιότητα περαιτέρω διασύνδεσης των γλωσσικών εγχειριδίων με τη σχολική γραμματική αλλά και έκδοσης συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού με στοχευμένες δραστηριότητες και ασκήσεις. Προτείνεται ειδικότερα η δημιουργία κατάλληλων εγκεκριμένων ιστοσελίδων ή λογισμικών στα οποία να μπορεί να ανατρέχει τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και οι μαθητές/τριες, η τροποποίηση του ωρολογίου προγράμματος, ώστε να μην υπάρχει τόσο μεγάλη πίεση χρόνου, καθώς και η σύνταξη βιβλίου οδηγιών στο οποίο θα εξομαλύνονται τυχόν δύσκολα σημεία και θα υποδεικνύονται στους δασκάλους εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης της διδακτέας ύλης. Διατυπώνεται τέλος ρητά το αίτημα για οργάνωση θεσμικών επιμορφώσεων ή δράσεων με άξονα τον επαναπροσδιορισμό των στόχων της διδασκαλίας της γραμματικής στις σύγχρονες απαιτητικές συνθήκες, αλλά και την επίλυση επιμέρους αποριών που σχετίζονται με σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις αλλά και με αμιγώς γλωσσολογικά ζητήματα.

4. Συζήτηση-Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη επιχείρησε μέσα από την κριτική αξιολόγηση της νέας γραμματικής για την Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού (Φιλιππάκη et al, 2011) να καταδείξει στο μέτρο του εφικτού ορισμένες τάσεις σε σχέση με τη διδασκαλία της γραμματικής σε ρεαλιστικές συνθήκες θέτοντας στο επίκεντρο το ρόλο του εκπαιδευτικού ως εκφραστή ιδεολογικών και κοινωνικών μηνυμάτων. Ωστόσο, παρόλο ενέχει κάποιο βαθμό υποκειμενικότητας, η ανάλυση των ευρημάτων αποδεικνύει πως υφίσταται μια σαφής οργανική σχέση στις επιμέρους τοποθετήσεις, αλλά και προβληματισμούς που τελικά διατυπώνονται. Το σύνολο των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών έτσι αναγνωρίζει ως βασικές αρετές του εγχειριδίου τον επιστημονικό και παιδαγωγικό του χαρακτήρα, εστιάζοντας κυρίως στην περιγραφική επάρκεια, τη λειτουργική χρήση και την ελκυστική παρουσίαση. Η έμφαση που αποδίδεται στην επικοινωνιακή διάσταση (Κλαίρης et al 2005, Μήτσης 2004) και λειτουργική χρήση της γλώσσας (Χαραλαμπίδης et al, 1997) μέσω και της εικονογράφησης και αυθεντικών παραδειγμάτων, που εναρμονίζονται με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριων, σηματοδοτεί παράλληλα τη ρήξη με παραδοσιακές αντιλήψεις και πρακτικές για τη διδασκαλία της γραμματικής και μεταφέρει το σημείο ενδιαφέροντος στην αναζήτηση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων.

Ένας από τους βασικούς προβληματισμούς που κατατίθενται, όπως διαφαίνεται από τις λιγότερο θετικές αξιολογικές κρίσεις, είναι η αναγκαιότητα ενίσχυσης ενός υποστηρικτικού πλαισίου που θα δρα επικουρικά και θα διευκολύνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση στοχευμένων παιδευτικών δράσεων. Ειδικότερα, η καταγραφή των δυσκολιών ή αδυναμιών που επισημάνθηκαν σε επίπεδο ορολογίας ή ακόμη και περιγραφικής ανάλυσης αφορά συγκεκριμένα σημεία του εγχειριδίου και σχετίζεται, όπως προέκυψε και από την ανοδική τάση που παρουσιάζει η συχνότητα χρήσης του, σε μεγάλο βαθμό με την εξοικείωση των εκπαιδευτικών με σύγχρονα γλωσσολογικά και παιδαγωγικά πορίσματα.

Ενδεικτικές είναι οι διαφοροποιήσεις στην ηλικιακή κατανομή, καθώς η ομάδα των δασκάλων ηλικίας 40-50+ εμφανίζεται συστηματικά πιο επιφυλακτική σε σχετικά ερωτήματα. Έτσι, οι λιγότερο θετικές κρίσεις, για παράδειγμα, αγγίζουν το 43% -έναντι του 38% της πρώτης ομάδας- στο ζήτημα της εξοικείωσης με την προτεινόμενη στη γραμματική ορολογία, το 40% έναντι του 36% αντίστοιχα για την αποτίμηση της περιγραφικής σαφήνειας, ενώ μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό συγκεντρώνει η κατηγορία αυτή (27% έναντι 22%) και στις χαμηλότερες τιμές συχνότητας αξιοποίησης

του εγχειριδίου για προσωπική καθαρά χρήση. Αντίθετη, ωστόσο, είναι η εικόνα των αξιολογικών ανά ομάδα κρίσεων αναφορικά με τη συμβατότητα της νέας γραμματικής με το ισχύον Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2003) και τα εμπλεκόμενα σχολικά βιβλία της γλώσσας. Η διδακτική εμπειρία και η δυνατότητα ενδεχομένως άντλησης δεδομένων από προηγούμενα εγχειρίδια οδηγεί εδώ στη διατύπωση πιο θετικών συγκριτικά τοποθετήσεων από μέρους της μεγαλύτερης ηλικιακά ομάδας, καθώς τα μέλη αυτής αποφαίνονται πως η νέα γραμματική εναρμονίζεται τελικά σε μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο (81% και 69% έναντι του 73% και 62% της α' ομάδας για το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα βιβλία της γλώσσας αντίστοιχα).

Η επεξεργασία του συνόλου των απαντήσεων, πέρα των επιμέρους βάσει και της μεταβλητής διαφοροποιήσεων, καταδεικνύει πως η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (υπενθυμίζεται πως οι θετικές και πολύ θετικές κρίσεις συγκεντρώνουν ανά ομάδα εδώ το 88% και 84%) θεωρεί πως η καθιέρωση της νέας γραμματικής έχει συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση του γλωσσικού επιπέδου των μαθητών/τριων. Ωστόσο, διαφαίνεται πως ζητούμενο δεν αποτελεί μόνο η περαιτέρω ενημέρωση ή ανάληψη πρωτοβουλιών υπό το πρίσμα επιμορφωτικών δράσεων, αλλά και η επανεξέταση συνολικά των προτεραιοτήτων της διδασκαλίας της γραμματικής. Είναι ενδεικτικό έτσι πως τα ποσοστά της ποσοτικής εκτίμησης του βαθμού αποτελεσματικότητας του εγχειριδίου στην κάλυψη των μαθητικών αναγκών παρουσιάζονται συγκριτικά μειωμένα (οι θετικές και πολύ θετικές κρίσεις δεν ξεπερνούν το 65 και 75% αντίστοιχα), ίσως γιατί υπεισέρχεται εδώ ως ρυθμιστικοί παράγοντες τόσο οι προσδοκίες των ίδιων των εκπαιδευτικών που δρουν και εργάζονται στο πεδίο όσο οι επιμέρους ιδιαιτερότητες του μαθητικού πληθυσμού. Σε κάθε περίπτωση, η ανάλυση συνολικά διαφορετικών εκπαιδευτικών και κοινωνικών παραμέτρων που ξεπερνούν τα στενά πλαίσια της διδασκαλίας ενός γνωστικού αντικειμένου (Κουτσογιάννης, 2010: 343 και 356) μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά όχι μόνο στην εξομάλυνση των όποιων ειδικών δυσκολιών αλλά και στην ανάπτυξη ενός ουσιαστικού διαλόγου στα πλαίσια της εκπαιδευτικής κοινότητας για τη σημασία της διδασκαλίας της γραμματικής (Φιλιππάκη, 2000: 33-4) σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον.

Βιβλιογραφία

- Αργυρόπουλος, Β. (2012). *Η δίκη των φθόγγων*. Αθήνα: CaptainBook.gr.
- Cowan, R. (2008). *The Teacher's Grammar of English*. Cambridge: CUP.
- Γεωργιαφέντης, Μ., Κοτζόγλου Γ., Φιλιππάκη-Warburton Ειρ. (2011). Η συμβολή της γλωσσολογικής έρευνας στη σχολική γραμματική: ζητήματα ανάλυσης της γλώσσας στη Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού, *Studies in Greek Linguistics* 31, 76-88.
- Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε στις 04/11/2014 από: <http://www.pi-schools.gr/programs/depps>.
- Halliday, M. A. K., Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Edinburgh: Longman.
- Καραντζόλα, Ε. (2000). Γραμματική, γλωσσικό μάθημα και προγράμματα σπουδών στην Ελλάδα. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 15-31.
- Κλαίρης, Χρ., Μπαμπινιώτης, Γ. (σε συνεργασία με τους Αμ. Μόζερ, Αικ. Μπακάκου-Ορφανού, Στ. Σκοπετέα). (2005). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική- Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2010). Προς μια γραμματική του παιδαγωγικού λόγου, *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 30*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, 343-357.
- Μήτσης, Ν. (2004). *Η διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μητσκοπούλου, Β. (2006). Λόγος και κείμενο. Κείμενο και κειμενικό είδος. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση (04/11/2014): http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/discourse/1_2/index.html
- Μιχάλης, Α. (2011). Η σχολική γραμματική Τριανταφυλλίδη και ο ρόλος της στη διδασκαλία της γλώσσας: κριτική αποτίμηση. *Πρακτικά του βου Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης με θέμα «Ελληνική γλώσσα και εκπαίδευση»*. Πάτρα: Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Διεθνούς και Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Παν/μιο Πατρών, 621-644. Διαθέσιμο και (04/11/2014): <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/index.php?>
- Μεντή, Α. (2014). Η θέση και η λειτουργία του εντάξει ως δείκτη λόγου σε προφορικά δεδομένα. Στο: Γούτσος, Δ. (επιμ.) *Ο προφορικός λόγος στα ελληνικά*. Καβάλα: Σαΐτα, 93-119.
- Odlin, T. (1994). *Perspectives on Pedagogical Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Φιλιππάκη-Warburton, Ειρ. (2001). *Γραμματική και Σχολική Παιδεία*. *Γλωσσικός Υπολογιστής* 2, 1-2, 33-46. Διαθέσιμο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση (04/11/2014): <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/fillipaki/1.htm>

- Φιλιππάκη–Warburton, E., Γεωργιαφέντης, Μ., Κοτζόγλου, Γ. & Λουκά, Μ. (2011). *Γραμματική Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού*. Ανάδοχος Συγγραφής: Πατάκης, Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ/Π.Ι.
- Χαραλαμπίδης, Α., Χατζησαββίδης, Σ. (1997). *Διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας*: Θεωρία και πρακτική εφαρμογή. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Χατζηλουκά–Μαυρή, Ε. (2010). «Από την επικοινωνιακή-κειμενοκεντρική προσέγγιση στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού (ή η διδασκαλία του γραπτού λόγου στο δημοτικό σχολείο σήμερα): Η περίπτωση της Κύπρου. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 16, 114-130. Διαθέσιμο στο (04/11/2014): <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos16/114-130.pdf>

Abstract

The research was realized by questionnaire distribution in September 2014 and it aimed at drawing information concerning the pedagogical advantages of the Grammar book which was officially initiated in the two last grades of primary school in 2011. Teachers from various school units of the Dodecanese region had the opportunity to evaluate different aspects of the Grammar book, point out the teaching gaps of the it and finally suggest further improvements for the current framework. Apart from minor issues, it was made clear that it is necessary further initiatives to be undertaken in order to develop an effective dialogue for the teaching of Grammar within the current sociocultural milieu.

Key-words: primary school, pedagogical grammars, evaluation, teaching methods

Οικονομάκου Μαριάνθη

Κέννεντυ 45, 85100 Ρόδος

Τηλ. 22410-75654

Email: oikonomakoum@gmail.com

Σοφός Εμμανουήλ

Καβάλας 7, 85100 Ρόδος

Τηλ. 22410-61621

Email: manolissofos@gmail.com